

9. PŘÍJMY A VÝDAJE DOMÁCNOSTÍ

Zdrojem údajů v této kapitole jsou výsledky ze sociálních šetření prováděných u domácností.

Výběrové šetření **Životní podmínky** probíhá každoročně v rámci programu **EU-SILC** (*European Union – Statistics on Income and Living Conditions*) u náhodně vybraných bytových domácností České republiky. Realizuje se jako čtyřletý rotační panel, každoročně se čtvrtina domácností obmění. Smyslem šetření je dlouhodobě získávat data o sociální situaci obyvatel srovnatelná s ostatními evropskými zeměmi. Data uvedená v tabulkách 9-1. až 9-3. byla zpracována za 8 634 hospodářících domácností ze všech krajů České republiky. Příjmy osob a domácností se zjišťovaly za celý rok 2017, demografické údaje jsou podle stavu v době šetření v roce 2018. Zjištěné údaje se přepočítávají na celou populaci v ČR.

Výběrové šetření **statistiky rodinných účtů (SRÚ)** sleduje výdaje domácností a poskytuje informace o jejich výši a struktuře spotřeby. Jednotkou výběru a zpravodajskou jednotkou šetření je hospodářící domácnost. Šetření SRÚ prošlo zásadní metodickou reformou a od roku 2017 je integrováno do šetření Životní podmínky. Za roky 2017 a 2018 byly získány a zpracovány informace od celkem 2 759 domácností. Referenční období výdajů domácností je osm týdnů, které na celém souboru rovnoměrně pokrývají jednotlivé roky. Vzhledem k výrazné organizační změně ve způsobu zjišťování SRÚ data stále procházejí detailní analytickou činností a jsou publikována v redukovaném rozsahu výstupů.

Vysvětlivky k ukazatelům a tříděním

Hospodářící domácnost je soubor osob společně bydlicích, které se společně podílejí na úhradě základních výdajů (na výživu, provoz domácnosti, údržbu bytu apod.).

Pracující jsou osoby, které po celý rok, příp. jeho převážnou část, měly placené zaměstnání (zaměstnanci) nebo byly tzv. sebezaměstnané (samostatně činní, pomáhající rodinní příslušníci). Není rozhodující, zda jejich pracovní aktivita má trvalý, dočasný, sezónní či příležitostný charakter, ale rozhoduje, zda mají formální vazbu k zaměstnání (včetně případů dovolené, nemoci, řádné mateřské dovolené apod.). Jsou započtení také studenti, důchodci a osoby pobírající rodičovský příspěvek, pokud mají pravidelné příjmy ze zaměstnání nebo podnikání. Naopak nejsou zahrnuti osoby, které byly celý rok, resp. převážující část roku nezaměstnané.

Vyživované dítě je dítě do 25 let včetně, pokud se soustavně připravuje na budoucí povolání, i když má vlastní příjem (siroťčí důchod, stipendium, sociální dávky, příjmy z krátkodobé pracovní činnosti) a dále dítě, které pro svůj duševní nebo tělesný stav není schopno připravovat se na budoucí povolání nebo si zajistit vlastní obživu a dosud nepobírá invalidní důchod.

Počet spotřebních jednotek vyjadřuje složení domácností přepočtené podle vah spotřeby jednotlivých členů domácnosti. Spotřební jednotky podle stupnice OECD mají váhy definovány takto: první dospělý v domácnosti = 1,0; každý další dospělý (osoba starší 13 let) = 0,7; každé dítě (13leté nebo mladší) = 0,5. Spotřební jednotky podle modifikované stupnice OECD jsou definovány takto: první dospělý v domácnosti = 1,0; každý další dospělý (osoba starší 13 let) = 0,5; každé dítě (13leté nebo mladší) = 0,3.

Úplné rodiny tvoří manželský (partnerský) pár s vyživovanými dětmi, nebo bez nich, mohou v nich být i další osoby. **Úplně čisté rodiny** se skládají pouze z rodičů (partnerů) a vyživovaných dětí.

Neúplné rodiny tvoří rodič a alespoň jedno dítě, také v nich mohou být další osoby. **Neúplně čisté rodiny** se skládají z jednoho z rodičů a vyživovaného dítěte (dětí).

Nerodinné domácnosti tvoří osoby, které nejsou spojeny partnerským vztahem ani vztahem rodič-dítě.

Základní členění domácností podle **postavení osoby v čele** (osobou v čele je v úplných rodinách vždy muž, v neúplných většinou rodič; v nerodinných domácnostech se za osobu v čele domácnosti považuje osoba s nejvyšším příjmem):

Domácnosti celkem v šetření Životní podmínky reprezentují průměrnou domácnost České republiky. Ve zpravodajském souboru SRÚ jsou od roku 2006 již zahrnuti všechny typy domácností zastoupené v populaci. Váha jednotlivých skupin domácností odpovídá jejich podílu zjištěnému v šetření Životní podmínky. Počet domácností důchodců bez ekonomicky aktivních členů byl pro zjišťování SRÚ zredukován, při zpracování se tato disproporce eliminuje převážením.

Domácnosti zaměstnanců jsou domácnosti s osobou v čele v pracovním nebo služebním poměru, která pracuje na základě pracovní smlouvy nebo na základě dohody (o pracovní činnosti, o provedení práce). Zaměstnanci jsou i pracující členové produkčních družstev (včetně zemědělských), společníci s. r. o. a komanditisté komanditních společností, kteří pro společnost vykonávají práci na základě pracovní smlouvy a pobírají za ni odměnu, která je příjmem ze závislé činnosti.

Domácnosti samostatně činných osob jsou domácnosti s osobou v čele vykonávající samostatně výdělečnou činnost. Jedná se o osoby, které podnikají na základě živnostenského oprávnění nebo na základě zvláštních předpisů, účastníky společného podnikání na základě smlouvy (společnosti s ručením omezeným,

obchodní společnosti), pokud nevykonávají pro společnost práci na základě pracovní smlouvy, dále osoby vykonávající nezávislé povolání (lékaři, advokáti, daňoví poradci) a osoby pracující za honoráře (umělci, tlumočníci).

Domácnosti nezaměstnaných jsou domácnosti v čele s osobou, která nemá žádnou placenou práci, ale pracovat by chtěla, tzn., že si buď aktivně hledá zaměstnání, nebo má v plánu podnikat, případně hodlá zaměstnání hledat. Není rozhodující, zda pobírá hmotné zabezpečení uchazečů o zaměstnání či nikoliv.

Domácnosti důchodců mají v čele osobu, která pobírá důchod (kromě sirotčího) a nepracuje buď vůbec, nebo má její pracovní činnost omezený rozsah. Za šetření Životní podmínky (tab. 9-1. a 9-2.) jsou publikovány výsledky za **domácnosti důchodců bez pracujících členů**. Ty zahrnují všechny domácnosti, kde osoba v čele pobírá důchod a nepracuje (vůbec nebo v omezené míře) a zároveň nepracují ani jiní členové domácnosti, přičemž rozhodující je, zda reálně vykonávají nějakou pracovní činnost nebo ne (mohou tedy být nezaměstnaní). Naproti tomu v tabulce 9-4. s výsledky šetření SRÚ jsou jako zvláštní kategorie vyčleněny **domácnosti důchodců bez ekonomicky aktivních členů**, které zahrnují domácnosti, v nichž vedle osoby v čele také ostatní členové nejsou ekonomicky aktivní buď vůbec, nebo jen v omezené míře.

9

Hrubé peněžní příjmy zahrnují příjmy ze závislé činnosti a z podnikání v hlavní i vedlejší činnosti, všechny druhy pravidelných i jednorázových sociálních příjmů přiznaných pro domácnosti jako celek i jejich jednotlivé členy a všechny další jednorázové a mimořádné peněžní příjmy (z kapitálového majetku, příležitostných pronájmů, životního a neživotního pojištění, dědictví, soutěží aj.).

Čisté peněžní příjmy se získají z hrubých příjmů odečtením odvodů na zdravotní a sociální pojištění a daně z příjmů a přičtením bonusu daňového zvýhodnění na děti.

Pracovními příjmy se rozumí příjmy z pracovní činnosti v pracovněprávním, služebním a členském poměru a příjmy z podnikání a jiné samostatně výdělečné činnosti.

Pro zajištění mezinárodní srovnatelnosti statistických ukazatelů jsou od roku 1999 položky **spotřebních vydání** uspořádány podle Klasifikace individuální spotřeby podle účelu CZ-COICOP (viz přehled platných statistických klasifikací a číselníků v úvodu ročenky), která je českou verzí mezinárodního standardu COICOP (*Classification of Individual Consumption by Purpose*), a je závazná pro všechna statistická zjišťování. Podrobná náplň dvanácti základních oddílů je dostupná v uvedené klasifikaci.

Poznámky k tabulkám

Tab. 9-1. Příjmy hospodařících domácností, míra ohrožení příjmovou chudobou a náklady na bydlení

Časová řada údajů ze šetření Životní podmínky uvádí zejména vývoj příjmů a jeho vybraných charakteristik, vývoj příjmové chudoby podle evropské metodiky a vývoj nákladů na bydlení. Hranice příjmové chudoby je stanovena na 60 % mediánu ekvivalizovaného disponibilního příjmu.

Tab. 9-2. Hospodařící domácnosti podle postavení osoby v čele v roce 2018

Údaje ze šetření Životní podmínky o složení domácností, struktuře jejich příjmů podle zdrojů a jejich příjmovém rozdělení podle decilů.

Tab. 9-3. Osoby v domácnostech s příjmy pod hranicí příjmové chudoby

Údaje ze šetření Životní podmínky jsou zpracované podle metodiky Eurostatu. Tabulka uvádí podíl osob ohrožených příjmovou chudobou, přičemž hranice chudoby byla stanovena jako 60 % mediánu ekvivalizovaných disponibilních příjmů za osoby.

V prvním řádku jsou počty osob žijících v domácnostech pod hranicí příjmové chudoby, v ostatních řádcích jejich procentuální podíl v příslušné podskupině osob.

Ekvivalizovaný disponibilní příjem je konstruován jako podíl čistého disponibilního příjmu domácnosti a počtu jejich spotřebních jednotek (vypočteného podle metodiky Eurostatu). Tento příjem je přiřazen všem osobám příslušné domácnosti.

Vzdělanostní úroveň domácnosti se určuje podle nejvyšší dosažené úrovně vzdělání osoby v čele domácnosti a jejího partnera. Domácnosti jsou do jednotlivých skupin vzdělání zařazovány následovně:

- nízká – oba partneři mají nejvýše základní vzdělání, resp. jsou bez ukončeného základního vzdělání;
- střední – alespoň jeden z partnerů má vyšší vzdělání než základní a zároveň ani jeden z partnerů nemá vzdělání vysokoškolské;
- vysoká – alespoň jeden z partnerů má vysokoškolské vzdělání (včetně bakalářského).

Závislé dítě – definice se liší od definice vyživovaného dítěte; zahrnují se všechny děti mladší 18 let a dále děti ve věku 18 až 24 let, jestliže nejsou ekonomicky aktivní a žijí alespoň s jedním z rodičů.

Tab. 9-4. Struktura spotřebních výdajů domácností SRÚ podle postavení osoby v čele

Obsahuje údaje za domácnosti z šetření SRÚ v třídění podle postavení osoby v čele, a to jen za domácnosti zaměstnanců a důchodců bez pracujících členů.

Tab. 9-5. Struktura spotřebních výdajů domácností SRÚ s různou příjmovou úrovní

Obsahuje údaje o struktuře spotřebních výdajů domácností z šetření SRÚ v třídění podle výše čistého ročního peněžního příjmu na jednoho člena domácnosti. Do skupiny domácností s nízkými příjmy bylo zařazeno 20 % domácností s nejnižším čistým peněžním příjmem na jednoho člena (dolní kvintil). Do skupiny domácností s vysokými příjmy bylo analogicky zařazeno 20 % domácností s nejvyšším příjmem na jednoho člena (horní kvintil).

* * *

Další informace jsou dostupné na internetových stránkách Českého statistického úřadu:

- www.czso.cz/csu/czso/zivotni_uroven_spotreba_domacnosti_prace